

Andrea Petitt

Iraks uppror 1958

Ur *Gnistan* nr 31 2008. Artikeln ursprungligen publicerad i [Socialist Worker](#) 22 juli 2008

I år [2008] är det 50-års-jubileum av en revolution i Irak som störtade landets brittisk-stödda kung. Anne Alexander skriver om en revolt som inspirerade arabvärlden.¹

Sent på kvällen den 13 juli 1958, bröt den Kungliga Irakiska Arméns 20:e Infanteribrigad upp lägret i Jawala och drog söderut, och antogs vara på väg mot Iraks gräns till Jordanien. I timmar dånade en konvoj med 3000 män fram på gatorna genom de sovande städerna i provinsen Diyala. Men halv tre på morgonen gjorde de halt i Bani Said, bara knappa tio kilometer från Bagdad. Istället för att svänga västerut mot Jordanien, gav sig brigaden av mot hjärtat av Iraks huvudstad.

Några timmar senare vaknade miljontals irakier upp till en röst i radion tillhörande Abdel Salam Aref, en ung officer, som meddelade att Iraks Hashemitiska dynasti hade störtats och att en ny ”folkets republik” hade fötts. De två ledande figurerna i kuppen var Aref och Abdel Karim Kassem, aktivister i ett underjordiskt nätverk av ”Fria officerare”.

De visste att de tog en desperat risk. Iraks ledare hade under många årtionden slipat sina kunskaper i att förtrycka folkliga protester. Deras hårt tränade polisstyrka hade krossat vågor av demonstrationer 1956, 1952 och vad som nästan blev ett uppror 1948. Oppositionspartier – även de ledda av liberala socialdemokrater och moderata nationalister – hade tvingats under jorden, medan Kommunistpartiets nyckelaktivister fyllde fängelserna.

Abdel Salam Aref och Abdel Karim Kassem, 14 juli-revolutionens ledare

Paralyserad

Till och med armén hölls avsiktligt med knappa resurser av ammunition för att paralysera framtida myterister. På morgonen den 14 juli, satte männen under Arefs ledning av för att inta det kungliga palatset med bara två eller tre skottsalvor var. Och även om den formella brittiska kontrollen av Irak hade upphört i och med självständigheten 1932, så var de styrande Hashemiternas intressen nära sammanvävda med de brittiska. Brittiska chefer drev Iraks

¹ Se [Anne Alexander, De irakiska kommunisternas tragedi](#) (recension)

oljefält. Brittiska bombflygplan var stationerade vid Iraks viktigaste militära flygbaser. Den unge kung Faisal var en produkt av det brittiska offentliga skolsystemet. Irak var också den centrala delen i Bagdadpakten, en anti-rysk allians bestående av Mellanöstern-stater som också var menad att hindra den ökande influensen av Gamal Abdel Nasser, Egyptens radikala nationalistiska ledare.

Ändå visade sig den irakiska monarkin vara alltigenom ruttet. Bara en liten handfull irakier lyfte ett finger till dess försvar. Efter angreppet på palatset sköts kungen, hans regent och andra medlemmar av den kungliga familjen. Nuri al-Said, den brittisk-vänlige premiärministern och arkitekten bakom Bagdadpakten dödades dagen därpå.

Störtandet av den irakiska monarkin skapade panik i Storbritannien och i USA. När han hörde nyheterna om revolutionen beordrade USA:s president, Dwight Eisenhower tusentals av landets trupper att invadera Libanon för att kväsa det växande upproret mot Camille Chamouns väststödda regim. Samtidigt landade tusentals brittiska trupper i Jordanien.

Kung Hussein av Jordanien – den irakiske kungens kusin – fruktade att han också skulle svepas iväg av vågen av revolter. Under tiden strömmade hundratusentals irakier ut på gatorna i Bagdad för att fira omkullkastandet av regimen. De ropade ut sitt motstånd mot Storbritannien och USA och krävde ett slut på kolonialismen. Inom några timmar blev Kassem president med Aref som vice president.

De ”Fria officerarnas” kupp var långt ifrån slutet på den revolutionära processen, utan markerade snarare början på en djupare kris. De enorma demonstrationerna som välkomnade nyheten om juli-kuppen satte tonen för det kommande året. Under denna period dominerades gatorna i de större städerna av kommunisterna och deras allierade. I efterdyningarna av den accelererande politiska krisen syns tecken på social revolution. Nya lagar sänkte räntorna med 20 procent. Priset på bröd sjönk med en tredjedel. Åtta timmars arbetsdag etablerades. Arbetarlönerna höjdes med så mycket som 50 procent under den nya irakiska republikens första år.

Dessa förändringar var en direkt respons på det ökande självförtroendet hos den organiserade arbetarklassen. Även om fackföreningar inte formellt blev lagliga förrän 1959, började aktivister ombilda fackliga kommittéer och omorganisera underjordiska nätverk omedelbart efter kuppen.

Den dominanta kraften inom fackföreningarna var igen det Kommunistiska Partiet, vilket hade tagit ledningen över de flesta av de lagliga fackföreningarna i början av 1959.

Omfördelning

En landreform satte gränser för de stora landägarnas makt och organiserade omfördelningen av tusentals hektar land till bönderna. I vissa områden, såsom i Kut och Amarah, började bönderna att beslagta land själva. Händelser utanför Irak bidrog till den ökande känslan av kris. Nasser var fastlåst i en bitter strid med det Kommunistiska Partiet i Syrien, efter grundandet av *Förenade arabrepubliken* (FAR), en kortlivad union mellan Syrien och Egypten i februari 1958.

Nasser var en vördad hjälte i arabvärlden. Han var den som hade trotsat de gamla koloniala makterna vid Suezkanalen 1956. Under den perioden kom han också närmare Rysslands regering, trots hans förföljelse av kommunister i Egypten. Så snart som de Fria Kommunisterna tog makten lanserade radikala nationalisterna, inklusive Baath-partiet, en kampanj för att Irak skulle ansluta sig till Nassers FAR.

Kassem hade emellertid ingen lust att ge upp Iraks presidentskap till Nasser. Kommunisterna motsatte sig också kravet på en total union, utan hävdade att en anslutning till FAR skulle betyda slutet för Iraks svårvunna demokratiska frihet.

De irakiska kommunisterna organiserade enorma demonstrationer där de proklamerade att Kassem var den ”ende ledaren” av Iraks revolution, i hopp om att göra honom till en motvikt till Nasser. När Kassem hamnade i konflikt med Aref, som stödde närmare relationer med FAR backade Kommunisterna upp Kassem fullt ut – trots att Aref propagerade för en nationalisering av Iraks oljeindustri.

I september 1958 förflyttades Aref från makten av Kassem. Redan i november stod den före detta vice presidenten inför rätta med risk för sitt liv. Dessa spänningar flammade upp i mars 1959 när officerare stationerade i Mosul gjorde kuppöversök mot Kassem uppbackade av FAR.

Det Kommunistiska Partiet spelade en ledande roll i att krossa revolten. De mobiliserade till sin största styrkeuppvisning några månader senare när partiet kom med hundratusentals personer till ett Första Majtåg i Bagdad.

Ändå backade Kommunistpartiet från konfrontation med den ”ende ledaren” när Kassem av-slog partiets begäran om platser i regeringen. Kassem tog tillfället i akt och gjorde ett omfattande försök att splittra partiet. Han legaliserade en pytteliten rivaliserande fraktion till Kommunistpartiet, istället för det riktiga partiet och organiserade en attack mot dess fackliga ledare. Partipublikationer bannlystes och nationalistiska styrkor siktade in sig på kommunistiska aktivister. Kommunistiska sympatisörer i regeringen blev en efter en uteslutna ur kabinettet.

Trots en respit under hösten 1959, fortsatte partiets inflytande att ebba ut. Under tiden växte Baathpartiet sig allt starkare. En ung Baathaktivist, Saddam Hussein, deltog i ett attentat mot Kassem 1959. Även om det misslyckades kunde Baathanhängarna störta Kassem inom fyra år samt massakrera tusentals kommunistiska aktivister.

Hur kunde de irakiska kommunisterna vara så nära att ta makten men ändå misslyckas? Rysslands ledarskap spelade en avgörande roll. 1959 anlände ett sändebud från Moskva för att tala om för partiets ledare att de inte skulle förvänta sig någon hjälp från Ryssland om de tog makten.

Trots denna påtryckning föredrog en minoritet av partiets ledarskap att tillämpa en taktik ”våga för seger” – att bryta med Kassem och ta makten.

Problemet de stod inför var att kommunisterna inte hade gjort några politiska förberedelser för en sådan kamp under 1958. De hade mobiliserat hundratusentals arbetare och bönder med slagord om stöd för Kassem snarare än med krav ställda utifrån sin egen klass. Sett från enbart Iraks perspektiv, verkade kommunisterna inte ha något annat val än att vara tvungna att upprätthålla deras allians med Kassem och de nationalistiska officerarna. Iraks lilla arbetarklass kunde inte på egen hand börja bygga upp ett socialistiskt samhälle.

Bredare mönster

Men den avgörande faktorn var inte arbetarklassens storlek. Händelserna i Irak var en del av ett mycket bredare mönster av antikolonialistiska revolter och arbetarklasskamp i hela Mellanöstern.

Denna breda kamp hade potential att utvecklas till en systematisk utmaning av det kapitalistiska systemet. Och den potentialen existerade trots den antikolonialistiska rörelsens ursprungliga mål, vilka fokuserade på frågor om nationell frihet och demokrati.

En breddning av kampen i Irak utanför nationalismens gränser skulle ha fördjupat och stärkt massrörelsen. Kommunisterna i Irak lärde sig den hårda vägen att så länge revolutionen höll sig inom dessa gränser kunde den varken bevara dess demokratiska karaktär eller erbjuda effektivt motstånd mot imperialismen.

När massrörelsen väl hade ebbat ut avslöjades Kassems isolering och han blev snart avsatt. Baathpartiet som nu hade makten visade sig vara mycket mer uppmärksam på imperialismens intressen än dess föregångare, trots dess retorik om ”socialism” och ”panarabism”.

En granskning av händelserna 1958 är inte en övning i nostalgi. Alla de frågor som kom upp under Iraks revolutionära kris ställs fortfarande i Mellanöstern idag. Vad är den centrala kraften i kampen mot imperialismen? Hur hänger striden för nationell frihet ihop med kampen mot kapitalismen? Hur kan vanliga människor i området övervinna både deras egna förtryckande ledare och de imperialistiska makterna?

Läxan vi lär av händelserna 1958 är att både arbetarorganisationer och revolutionärt ledarskap spelar en avgörande roll i att förvandla nationalistiska och demokratiska krav till en rörelse som kan utmana den imperialistiska ordningen i sin helhet.

Lästips

Jan Guillou & Marina Stagh, [Om Iraks Kommunistiska Parti](#) (1977)

Anne Alexander, [De irakiska kommunisternas tragedi](#)